

PRIDJEVI ŽUPNI I ŽUPSKI

Mate Šimundić

O njihovu značenju objavih članak u zagrebačkome Jeziku br. 2/1968/69. Dakako, nijesam prvi pisao o tome, drugi se oglasiše prije mene. Kako sam tada uglavnom izložio sve najvažnije o njima, sadašnji proširak ne sadrži bitnijih novosti. Jedino ću njihova značenja malo oštrije razmeđiti i prilagoditi ih svrsi.

Imenica *župa* nahodi se u svima slavenskim jezicima, ali ne u istome značenju. Uostalom takva što se i ne bi moglo očekivati zbog brojnosti slavenskih jezika, širina prostora te duge uporabe ove imenice. Jezikoslovci se razilaze u određivanju njezina podrijetla. Osobno se slažem s Aleksandrom Brücknerom koji tvrdi da je primljena iz avarskoga jezika jednako kao i ban (steg, od bajan). Riječ je naslijeđena iz praslavenskoga, u nas pak veoma rano potvrđena. U obliku *juppa* zabilježena je već 1070., potom supa 1242. Na početku župa bijaše krajem, predjelom, područjem kojim upravlja vladarev podložnik (vazal), inače po njoj prozvan župan. S vremenom biva manjom upravnom jedinicom, da bi se tako smanjila na seosku općinu, zatim na veću obiteljsku zadrugu i konačno se svela na opće značenje čeljadi. Osim navedenih značenja župa je označavala i prostor odnosno kraj ugodna, blaga podneblja, obično bez snijega, kakve su prisojne strane naših primorskih planina.

Radi cjelovitosti navodim da su u našim srednjovjekovnim državama bila poznata upravna područja nazvana župama. To su: Vrhbosna, Brod, Lepenica, Neretva, Prača, Lašva, Uskoplje, Vidgošća i dr. Županijama se imenovala: Lička, Drinska, Humska, Trebinjska, Dukljanska. U sjevernoj Hrvatskoj do propasti Austro-Ugarske monarhije opstojahu županije: Zagrebačka, Križevačka, Riječka, Varaždinska, Virovitička, Požeška i Srijemska.

U Srednjemu vijeku župom se počele nazivati i crkvene općine koje je vodio svećenik. Po njoj je onda stvorena im. župnik.

Iz izložena slijedi kako riječ župa najprije bi upravnom jedinicom, potom se njezino značenje granalo drobeći se na manje jedinice i skupine. Od župan izvedena je im. županija, istoznačnica za župu kada je značila najveću upravnu jedinicu. Najviše je tih značenja povijesnih; do danas dva žive punim zamahom. To su: 1. crkvena pokrajina, Pfarre, te 2. ekonomi (manja i veća naseljena mjesta). Njihov suopstoj ne dovodi ni do kakve pometnje, zbrčke. Teškoće nastaju tek u pridjevskome obliku, kтетiku, što se od njih stvara.

Radi potpunosti predočujem ekonime nazvane župa: Župa u imotskome kraju, što se spominje i kao Župa Biokovska, potom Župa u okolici grada Knina, zatim kod Prnjavora, Dervente, na poluotoku Pelješcu, blizu Bileće, Drvara, Trebinja, Bos. Grahova, Kruševca, Kuršumlije, u Crnoj Gori jesu Župa Velika i Župa Dobrska. Župa Dubrovačka je predjel na prostoru istočno od grada Dubrovnika između sela Orsule i Dubca. Na tome je tlu oko desetak sela.

Vidjeti je kako ih nije malo te da leže na široku prostranstvu. Usporede li se s brojem crkvenih župa, crkvene ih daleko nadmašuju. No, bez obzira na takav brojčani odnos moraju se razgraničiti njihovi pridjevi. Što je u pitanju? Od im. župa izvedeni su pridjevi župni i župski. Tvorbeno su oba besprijeborna, načinjena su u duhu hrvatskoga jezika. Od ekonoma župa svagdje je prid. *župski*, od crkvene općine župe biva *župni* i *župski*.

I upravo je po tome, prema ta dva pridjeva podijeljena crkva u Hrvata. Na sjeveru je *župni*, na jugu pak *župski*. Dakle, župni ured, župno dvorište, župne knjige prema župski ured, župsko dvorište, župske knjige. Ovakva neujednačenost, gotovo službena, na jednome manjemu prostoru nije prikladna, ali sama od sebe ne bi stvarala ozbiljnijih teškoća usprkos tome što je poželjno, što se iste jedinstveno nazivlje gdje god je to moguće. Međutim, na jedinstvenost stvarno nagoni kćetik župski nastao od ekonima Župe. Budući da je on nepodijeljen, tj. samo župski, crkvenoj župi preostaje samo *župni*, jer se time uklanja zbrka i, konačno, crkva sjedinjuje u jednome nazivu. A taj naziv ipak nije sporednim, rubnim, gotovo se nalazi u središtu svakodnevene upotrebe.

Kako, primjerice razumjeti rečenicu: Župski dječaci pjevaju u župskome dvorištu. Stanovnik s hrvatskoga juga povezat će, barem u prvi mah, dječake s crkvenom župom, poslije će uočiti nejasnoću. Onaj tko je iz sela Župe i njegove blizine razumjet će pravo značenje. Stanovnici izdaljega, koji nijesu vični na prid. župski od ek. Župe, ostat će u nedoumici, neće znati na što se odnosi prvi pridjev u navedenoj rečenici.

Kao što je vidjeti iz popisa, sela Župe steru se na južnim predjelima, tamo gdje se upotrebljuje prid. *župski* za crkvenu župu. Stanovnici tih i obližnjih mjesta, dovedeni u nedoumicu, ipak se služe obama pridjevima razlikujući potpuno njihova značenja. Stvarnost dakle čini svoje, odbacuje nesporazume, hoće jasnoću, točnost.

Pored rečenoga nije naodmet izložiti stanje u novijoj hrvatskoj književnosti glede upotrebe pridjeva župni i župski. Evo te slike: »... na malo *župno* groblje gdje mu je ležala u raci mati...« (A. Šenoa: *Vladimir*, 220.), »...ne će da mu (Vukasoviću) dozvoli troškova ni za najnuždnije popravke na *župnom* dvoru...« (V. Novak: *Posljednji Stipančići*, 1.). U kasnoj noći vraćao se župnik u *župni* stan... (V. Novak: *Vasiljeva ljubav*, 15.). Nađem ga u sobici njegovoj, u *župnoj* crkvi (K. Š. Đalski: *Svjecica na grobu*, 11.). Pet sati udaralo je na tornju *župne* crkve... (J. Leskovar: *Sjene ljubavi*, 10.). Sjeti se najprije *župnog* dvora (J. Leskovar: *Katastrofa*, 4.). Mater ženina... pohitala u *župni* i kotarski ured... (J. Kosor: *Crna sila*, 23.). »... nego će nas zapregnuti u *župnom* dvoru (J. Pavičić: *Knjiga o davnini*, 116.). »... naziva župnika svetokradicom, jer je ... prodao drva iz *župne* zajednice...« I također: »... neka dođe sutra u *župni* ured (I. G. Kovačić: *Sedam zvonara Majke Marije*, 3, 18.). Četni štab... smjestio se kod gospodina župnika u *župnom* dvoru... (J. Hašek: *Dobri vojak Svejk*, II, 320, preveo Lj. Jonke).

Nije bez potvrde ni prid. *župski* kada se odnosi na crkvenu župu. Čita se: Za zajedničku obranu grada svi rodovi *župski* grad... (VI. Babić: *Povijest srednjeg vijeka*, 43.). Odbornici su listali *župske* i općinske knjige... (I. G. Kovačić: *Veliki osvjetnik*, 3.). Dakle, tek dvije potvrde prema ostalima. Zaista malo. Dokazom je kako su se hrvatski književnici odredili za oblik *župni* kada znači crkvenu župu.

Akoli bih navodio stanje u hrvatskoj leksikografiji, bilo bi približno kao u novijoj književnosti. Svakako u korist prid. župni od crkvene župe prema župski od mjesta odnosno predjela Župe.

I nakon svega što kazati? U crkvi je preporučljivo uvesti jedinstven naziv, tj. pridjev *župni*. Najveća bi u tome bila teškoća u izradbi novih pečata na kojima bi mjesto Župski ured stajalo Župni ured. K tomu nove tiskanice naručivati promijenjena nadglavlja. Naravski, kada se potroše dosadašnje. Time će se konačno otkloniti nejasnoća, zbrka te u Hrvatskoj izjednačiti jedan strukovni naziv. Iskaže li se dobra želja i nakana, pitanje se može srediti bez većih teškoća i napora. Valja htjeti.